

AKATALPA

Nisan - Sayı 112

Aylık Şiir ve Eleştiri Dergisi

ISSN 1305 - 7685

HAİKULARLA BAHAR KARŞILAMASI

İşte Türkçenin en güzel bahar karşılamalarından biriyle yüz yüzeyiz: Sağ olası Gültekin Emre!

*

Şiir-edebiyat dergilerinin özel sayı yapmaları ya da dosya hazırlamaları bana oldum bittim için kolayına kaçmak gibi gelmiştir. Bu sebeple 72 sayılı *Yeni Biçem* ve 100 küsur sayılı *Akatalpa* tarihinde böyle bir sayıya rastlanmaz –*Akatalpa*'nın Eylül 2002 tarihli 33. sayısında 4 Nâzım yazısının biraz da rastlantıyla bir araya gelmesi dışında.

Bu sebeple Gültekin Emre'nin, kuruluşundan bu yana şairi ve yazarı olduğu *Akatalpa*'ya 2008 güzünde yayın danışmanı olarak da yoğun destek vermeye başlamasıyla, özel sayı yapma önerisini, kısa bir tereddütten sonra, "Sen kotaracaksın, sevinçle!" yanıtını verdim, İhsan Üren'le Serdar Ünver'in, bu iki haikucu dostumun da konuya sıcak bakacaklarını yakından bilmenin rahatlığıyla.

Öneriden sonra içimi yoklayınca biraz da şunu fark ettim ki benim özel sayıya soğuk bakışımın bir nedeni de, yeterli doluluk ve derinlikte ve tabii özgünlükte özel sayı yapamama endişemdi.

Ve işte onca yıllık Bursa dergicilik tarihinin en güzel sayılarından biri, kardeşimiz Gültekin Emre'nin emek ve sevgi birikimiyle elimizde duruyor şimdi.

Bu belki de ilkbaharın Türkçede bir topluluk ruhuyla en güzel karşılaşmış biçimlerinden biridir.

Bir şairin tarih ve coğrafyalar arası gezintisiyle gönlünden ve beyninden filizlenip başka şair ve yazarları harekete geçirmesi, coşkuyu onlara taşımasıyla kotarılmış, yükte hafif pahada ağır bir armağan; haiku mevsimleri fark etme ruhuysa, bu ruhun en uyduğu coğrafyalardan biri olan Anadolu'dan.

Sen de sağ olası nisan! -RD

Sina Akyol, Şavkar Altınel, Oruç Aruoba, Kadir Aydemir, İsmail Mert Başat, Hakan Cem, Gökçenur Ç., Tuğrul Çakar, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Ramis Dara, Mehmet Can Doğan, Gültekin Emre, Ceyhun Erim, İzzet Göldeli, Ümit İnatçı, Adil İzci, Muzaffer Kale, Yelda Karataş, Pelin Özer, Yüksel Pazarkaya, Zeynep Uzunbay, İhsan Üren, Serdar Ünver.

Oruç ARUOBA

DALYAN KIYISINDAN ALTI HAİKU

Kalpsiz Venüs —
durup öyle seyretti
Hilâl giderken...

4 Eylül 1997
Çiftehavuzlar

Vazgeçmez işte
çiçekli Akasya'dan
kara Karga ya —

7 Eylül 1997
Çiftehavuzlar

Martı da öyle
geceboyu durmadan
boşuna ağlar

7 Eylül 1997
Çiftehavuzlar

O taşıdığı
pırıl pırıl duruyor
Güz başında

7 Eylül 1997
Çiftehavuzlar

Titredi saçın
açtığımda defterin
o sayfasını

8 Eylül 1997
Çiftehavuzlar

Birden o Ada —
mavi mavi uzanır
Güz Güneşi'ne

10 Eylül 1997
Çiftehavuzlar

Henüz yayımlanmamış "Tatlı Kokusu İşte" adlı haiku derlemesinden alınmıştır.

ŞİİRİN KÖKLERİNE YOLCULUKLAR (4)

İsmail MERT BAŞAT

Ayamalar Arasında

Peru'da, And Dağları'nın bugünkü Bolivya'ya inen yamaçlarında, Tiyahuanako'dayız. Önümüzde Titikaka Gölü uzanıyor. Gece. Yay halinde sıralanmış devasa taş dikitlerin önünde oturuyoruz. Ortada yakılan ateş topluluğumuzu bir fanus gibi örtüyor. Alevlerin tenimizde ışık ve gölgelerini dolandırırken bizi birbirimize bağladığını, birlikte bedenleştığımızı duyumsuyorum. Ateşin başında kıvrak devinilerle konuşan ozanı dinliyoruz. Öykü, şarkı ve şiir iç içe. Neredeyse hece düzeninde ilerliyor. Rehberimize, ozanın kim olduğunu soruyorum. "O, Ayar Virakoça", diyor.

- Virakoça? Tanrının adını mı kullanıyor?

- O, Kontiki Virakoça'ydı. Şimdi yok. Şimdi hepimiz ayrı Virakoça'larız. Hepimiz tanrız.

- Kontiki'yi ne yaptınız?

- Hiç'ten geldi, yok'u gösterdi. Karanlıktı. Gece, gündüz hep karanlıktı. Yolumuzu bulamadık, birbirimizi öldürdük, el koyduk, dağıldık. O köpürüp Tufanı saldı. Her şeyi bozdu, her şeyi sildi. Gelip, bizi taşlardan, ırmaklardan ve ormanlardan bir daha yarattı; ışık salıp, var'ı gösterdi. Yaratmayı öğretti, yaratmayı öğrendik. O zaman o gitti. Cuzco'nun sahillerinde hepimize gülümsedi. Dalgaların üzerine basa basa yürüyerek güneşe doğru gitti. Bir daha görünmedi. Bozan ve yeniden yapabilen tanrılar şimdi bizleriz.

- Şimdi.. İnka'lar.. Tanrılar kabilesi misiniz?

- İnka, sonra. Biz, Aymara: Tanrıların kardeşliği.

- Baş tanrı, yardımcıları?..

Bir şarkı söyler gibi yanıtladı beni: "Yok. Hepimiz kardeşiz. Topraklar, ağaçlar, çiçekler, kuşlar, ırmaklar,.. hepimiz."

Unutulmuş bir şarkıyı anımsadım. O, esrik miydi? Burnumun ucuyla, şimdi az ileride oturmakta bulunan ozanı gösterdim: "Peki, ozan-tanrı?"

- O türküleriyle, birbirimizden korkmamayı öğretir. Tanımayı öğretir. Her gece kardeşliği yeniden yaratır. Yan yanlığı danseder. Sesi, neyi neden bozacağımızı, neyi nasıl yeniden yapacağımızı içimize duyurur. Çadırından doymuş kalkarız.

Gözümüm takılı kaldığını görünce, eliyle ozanı çağırdı. Ozan sessizce gelip bana "Bak", dedi; "Gör". "Yıldızların külleri. Yeni yıldızlar doğuyor."

Nefes alıp-verişinin ritmiyle konuşuyor, aradaki suskular şiire dönüşüyordu. "Gökgürültüsüyüydük". "Denizlerin köpüğüyüz". "Elbette", dedim; "Çünkü sen ozansın."

Mallarmé'nin sesi uçuşuyordu içimde: "...nesnelerin uyandırdığı düşlemlerden uçuşan imgeye bakmak, şarkıdır". Rehberimiz içimden geçeni okumuş gibi "Yok", dedi; "Bu, hakikatin kendisidir." Sonra ekledi: "Kontiki Virakoça geldiğinde gökgürültüsüydü. İndi. Bizi bize bırakıp gittiğinde denizlerin köpüğü. Şimdi hepimiz

gökgürültüsüyüz. Şimdi hepimiz denizlerin köpüğü. Gece, gündüz: ak, ışıltılı."

Seyit Nesimi Uğrağında

*Yeri gökü düzen menem, geri dönüp bozan menem
Cümle yazıyı yazan menem, men bu divana sığmazam*

Kül Tabletler Tarihi (III)

*sorular sorardı
kendi sorularına
O ki, biliciydi
münkirdi eli öbür eline
suskusunu: çığlıklar ve çağlıtlar
ki, yuvasıydı
konuştuğunda: şen
sarsıyordu tarihi
gövertirken*

kırk fasatı, kırk kez yontulmuş elmas
O, kırk birinci yüzü ile

Dedi:

"kırk birinci kartal havalanacaktır
gölgesi yüzünü kapladığında
yanacaktır
külleri yağdığında, yağdığında gölgene..
ırmağın saklı gülşeninde
.. belli belirsiz bir *kuğu şarkısı**
kanatlanacaktır

düş peşine

yok'da, *var* yok

hiç'i dene

yokla köklerini

varlık ormanlarının gümmleyen nabızlarından

rüzgâr ol

Dionysos'un uçuşan saçları arasından

hiç özgülüktür

kazandıkça beliren ve kendini silen

kardeşlerinle hiçi dene

kardeşlerin özgülüktür

çöz mülkü

bir daha dene

hayat sınıdıkça seni

ateşler yağdığında

yanarken bir daha dene"

ikimizi birden vuran

soluyup yayılan boşluğa taşan

buyruk tını

nabzın uçurumuna birlikte yuvarlanarak

ve birbirimize tutunarak

damarlarımızda tomurlanıp açamayan

nefeste çürüyen kan

*söyle ateşin söylemeye çekindiğini***

kafasını yasladı dizlerime
üşüyorum, dedi
bedeninle ört beni.

Ben, kendime

Dedim:

ışığın peşindeyim hem gölgenin
birbirinin

Ben, kardeşlerime

Dedim:

geri isteyelim kanı ve teri
geri isteyelim yitirileni

kendisini, kendinden yaratanı

dünyayı

sokaklardan ovalardan dağlardan
parçalanmış sesler sordular:
hangi dünyayı
hangi dünyayı
bombaların külleri sordular
hangi dünyayı
.. hangi dünyayı?

ağır zaman
geçiyor ağır ağır
patlayıp güllerle saçılmak isteyen
bir gülle
ağrılar içinde

(*) Marx'ın babasına 10.11.1837 tarihli mektubundan: "Her değişim bir ölçüde bir kuğu şarkısıdır, bir ölçüde de büyük bir şiirin başlangıcı." Hem şiirsel yaşam dönemine, hem de sınıfsız topluma devinen dönüşüm sürecine gönderme olarak.

(**) René Char.

Kaynakça

Dona Rosenberg, *Dünya Mitolojisi*, Çev. Koray Akten, vd. İmge Yayınları, Ankara, 3. baskı 2003.
Mikhail Lifhitz, *Marx'ın Sanat Felsefesi*, Çev. Murat Belge, Ararat Yayınları, İstanbul, 1968.
Ömer Aygün (Çev. ve Haz.), *Stéphane Mallarmé / Profil*, YKY, İstanbul, 2003.
Réné Char, *Seçme Şiirler*, Çev. Samih Rifat, YKY, İstanbul, 2008.

İNTERNETTE GEZİNEREN, YAZARI BELİRSİZ ON ÇAĞDAŞ HAİKU

GÖVDE

Botanik bahçelerinde
Umutsuz güz çiçekleri arasında
Çıplak gövdesi

UZAK TREN DÜDÜĞÜ

Uzak tren düdüğü
otlar bitiyor arasında dişlerimin
yüzüm bir yabankazı

GÖÇ EDEN KIRLANGIÇLAR

Göç eden kırlangıçlar.
Parlayan çakıllarım da
dağılıyor

İLK KIRAĞISI GÜZÜN

İlk kırağısı güzün:
dul babamın merdivenlerinde
donmuş bir yabanarısı

KESTANE YAPRAKLARI

Kestane yaprakları ön camda
kaçak yolcu
bir uçuböceği

ÜÇ CÜMLEDE BUDAPEŞTE

Batıyla Doğu buluşmuş
Kadınların çoğu sutyensiz
Faltaşı gibi erkek gözleri

BÜTÜN GÜN, BÜTÜN GECE

bütün gün, bütün gece
sabah hâlâ
yağıyor kar

DUMANI PİPOMUN

Dumanı pipomun
yarışıyor
mavimsi güz sisiyle

ANNEMİZİN KATAFALKI

Annemizin katafalkı
Mayıs parlağı güneş
ötüşen kuşlar

YAN EVDE DUA

Yan evde dua
duruyorum bir an
daktilo ederken haikumu

İngilizce'den Çeviren
Şavkar ALTINEL

HAİKU: FANTEZİ DEĞİL, GERÇEK

Mehmet Can DOĞAN

“Haiku”, “hayku”, “hokku” veya “haikai” diye bilinen, 5/7/5 heceli üç dizeden oluşan küçük nazım biçimi, Japon şiirinde XIV. yüzyılın sonlarında, beş dizeli ve 5/7/5/7/7 heceli “tanka”dan doğar.¹ Japon kültürünün inceliklerle yansıtıldığı “haiku”, modern Türk şiirinde görülen pek çok yenilik gibi, şiirimize Fransa’dan geçmiştir. “Haiku” sözcüğü, 1930’lara gelene kadar ne şairlerimizin dünyasında ne de kaynaklarda yer alır. “Garip Şiiri” ile -belki de Orhan Veli’nin dikkati ve deneyimi ile denilmeli- bu küçük nazım biçimi *dikkati çeker*.² Orhan Veli, Fransızcadan çevirdiği bazı “hai-kai”ları 1937’de *Varlık* dergisinde yayımlar. Aynı yılın Eylül’ünde *Varlık*’ta “İnsanlar” adlı bir şiiri de çıkar. Garip Şiiri’nin tutunmasında ve yaygınlaşmasında önemli bir etkisi bulunan Nurullah Ataç, “‘Varlık’ Şairleri” başlıklı yazısında, Oktay Rifat ile Orhan Veli’nin şiirlerini “haiku”ya benzeterek, “Hani Japonların *hai-kai* dedikleri küçük manzumeler var. Orhan Veli, Oktay Rifat, Mehmet Ali Sel onları hatırlatan küçük parçalar yazmışlar.”³ der. Nurullah Ataç’ın, genç şairlerin şiirleri ile “haiku” arasında ilişki kurarken şiirin hacmini gözetmediği açıktır. Bununla birlikte, söz konusu ettiği şiirleri, örneğin “mani” ile değil de “haiku” ile ilişkilendirmesinde, Orhan Veli’nin “haiku” çevirilerinin yönlendirici olduğu rahatlıkla söylenebilir. Aslında Ataç’ın Japon haikularına aşına olduğu bile şüphelidir. Çünkü “İnsanlar”ın “haiku” ile duyuş yönünden herhangi bir ilgisi yoktur. Böyle bir ilgi için bir ay sonranın *Varlık*’ını beklemek gerekecektir. Orhan Veli, derginin 15 Ekim 1937 tarihinde yayımlanan ve dize öbeklenişleriyle haikudan çok “mani”ye benzeyen “Asfalt Üzerine Şiirler”inde, önce bir manzara aktarır; sonra da bu manzaranın bırakabileceği duyguları ya da oluşturabileceği titreşimleri okuyucunun sezebileceği şekilde açık bırakır. Bu dört şiirden ilkinin aktararak, söylenenleri somutlaştırabiliriz:

“Ne kadar güzel şey:
Yolun üstündeki bina
Yıkıldığı zaman
Bilinmeyen bir ufku görmek.”

Manzaraya “:” işareti ile geçildiğinin gözden kaçmadığını düşünüyorum. Melih Cevdet, Oktay Rifat ve Orhan Veli’nin ortak kitabı *Garip*’te (1941) yer alan bir şiir de Orhan Veli’nin haikuya ilgisini belirginleştirir. Orhan Veli’nin “Bütün Şiirleri”ne, her nedense, başlıktaki “Hay-Kay’lar” açıklaması çıkarılıp “İstanbul İçin” başlığı altında alınan dört küçük şiir, *Garip*’te “İstanbul İçin Hay-Kay’lar”⁴ başlığı altındadır. Şiirin altına, ne zaman yazıldığını belirsizleştiren “Neşredilmemiş” açıklaması konulmuştur.

“İstanbul İçin Hay-Kay’lar”ın üçü, duyuş itibarıyla Japon haikularını hissettirir. Muhafazakâr çevrenin eleştirileri için malzeme hâline getirdikleri “Düşünme, /Arzu et sade! / Bak, böcekler de öyle yapıyor.” dizelerinden oluşan “Böcekler” adlı şiir de bu haikulardandır ve duyuşun kaynağı hatırlandığında, esaslı bir düşünce ürünü değil, anlık bir fantezi olduğu söylenebilir. “İstanbul İçin Hay-Kay’lar” başlığı altındaki “Nisan” ve “Arzular ve Hatıralar” adlı haikular da, anlık hassasiyet ürünüdür.

Orhan Veli, 17 Ekim 1942 tarihli *İnkılâpçı Gençlik* dergisinde yayımladığı “Hay Kay”ında, şiirin biçim ve içerik özelliğine bağlı kalır:

“Yosun kokusu
Ve bir tabak karides
Sandıkburnu’nda”

Şairin haiku ilgisi, Erol Güney’in deyişiyle “var gücüyle çalıştığı”⁵ *Tercüme* dergisinin 19 Mart 1946’da çıkan “Şiir Özel Sayısı”na da yansır. Fransızcadan çevirerek 1937’de bazılarını *Varlık*’ta yayımladığı yirmi haikuyu, *Tercüme* dergisinde de yayımlar. Şiiri ve poetikası göz önünde bulundurulduğunda, Orhan Veli’nin haikuyu anlayışında algılandığı ve anlaşıldığı gibi benimsediğini söylemek mümkün değil. Zaten 1940’ların ortalarından itibaren “Garip Önsöz”ü olarak bilinen poetikasını esnettiği ve *Yaprak* girişimi ile farklı bir poetikaya yöneldiği açıktır. Böyleyken onun şiirinin 1940’ların ortalarına gelene kadar yazdıklarıyla tanımlanması ilginçtir. Ayrıca Türk şiirine haikunun girişini, onun çabalarıyla belirlemek de yanlıştır. Salâh Birsell’in bu yanlışı düzeltme girişimine aşağıda değineceğim. Bundan önce Orhan Veli ile kavranmak istenen “Garip Şiiri”nin haikuya ilişkilendirilmesine dair dikkat çekici bir yazıyı hatırlatmak gerekiyor.

Cumhuriyet’te yazdığı yıllarda Melih Cevdet Anday, Ali Gemicigil adlı bir okurunun haiku ile ilgili bir mektubunu yayımlar. Haikuyu özlü bir biçimde açıklayan Gemicigil, mektubunun sonunda şunları söyler:

“Daha önce böyle bir benzetme yapıldı mı bilmem ama; her ne kadar haikular katı kurallarla yazılmışsa da gündelik sözleri ve konuları kullanması, kısa olması, duygu, şiirsellik gibi unsurlardan arınma, yalınlık gibi özellikleriyle bizim Garip şiirine yaklaşıyor sanki. Tabii haiku bunu çelişkili gibi görünen hece kurallarıyla yapıyor. Kuralların getirdiği yalınlık bu.”⁶

Garip Şiiri ile haiku arasında daha 1937’de Nurullah Ataç tarafından benzerlik kurulduğuna yukarıda işaret etmiştim. Gemicigil’in sıraladığı özelliklerle kurmaya çalıştığı ilişkinin her iki şiiri de indirgediği kanısındayım. Öncelikle haiku, esaslı bir evren algısına ve sağlam bir şiir geleneğine bağlıdır. Kurallarının katılığı, belli bir algının ve terbiyenin sonucudur; duygu ve şiirsellik gibi unsurlardan arınmış olduğu da, öyle pek kolay iddia edilemez; “yalınlık” ise, tanımlayıcı doğru sözcük olmasa gerekir, “yalınlık” yerine “dinginlik” veya “esenlik”in tercih edilmesi gerektiğini düşünüyorum. “Şiirsellik” sözcüğü ile gözetilen, Orhan Veli’nin “Şiire Dair” yazısında vurguladığı gibi ritim ve ahenk, söz sanatlarının kullanımı, estetize etmekse, haikularda Japonca’nın imkânları dâhilinde hepsine yer verilmiştir.⁷ Eleştirilen yaklaşımın bir okur mektubunda görülen değil, bu mektuptakine benzer yaygın ve genel bir kanı veya kabul olduğunu belirtmeliyim.

Yazının başından buraya kadar Türk şiirine haikunun Orhan Veli ile girdiği yolunda bir kanaat oluşmuş olabilir. Öyle olmadığını açıklayan bilgiyi, yazının sonuna bıraktım. Ataç’ın “Varlık Şairleri”ni sunma çabası, Yahya Kemal’in Orhan Veli merkezli şiiri haiku ile açıklamasını hazırlamıştır. Salâh Birsell; Orhan Veli ve onun şiirlerinin üzerinden giden Nurullah Ataç’ın dikkat çekmesiyle haikunun Türkiye’deki macerasının başlangıç noktasının yanlış belirlendiğini deliliyle ortaya koyar. Şunları söyler Birsell:

“Ataç’ın bilmediği bir şey de bu *hay-kay*’ları daha önceki yıllarda bir başkasının da yazmış olduğudur. Ama bunu bilmek için 1931 yılına dönmek ve Fikret Adil’in çıkardığı *Artist* dergisinin altıncı sayısına bakmak gerekir. O sayıda, Avrupa’dan yeni dönmüş olan Mehmet Raif’in bir sürü *hay-kay*’ı vardır:

Sessizce / Evimi bekle /Çekirge / İlkbahar / Bütün gün kımıldamayan / Deniz. / Çok şeyler hatırlatan /Kiraz ağacı

Nedir, Mehmet Raif’in *hayku* adını verdiği bu *hay-kay*’lar zamanında hiçbir yankı uyandırmamış ve Mehmet Raif de bir daha hiçbir dergide görünmemiştir. Ataç da Mehmet Raif’in ardından koşacak değil ya, Orhan Veli’yi pehpehlemeyi daha kolay bulmuş (...).”⁸

Salâh Birsell’in söylediklerinde dikkat çekici bir nokta, Mehmet Raif’in “hayku”larının zamanında hiçbir yankı uyandırmamış olmasıdır. 1930’ların başında, bir tarafta hece

şairinin ilk kuşağı “mani” nazım şeklinin hızlı ve hareketli dizesiyle şiirler yazmakta; diğer tarafta ise hece şiiri, ikinci kuşağın elinde poetik bir tutumla işlenmektedir. Ayrıca Nâzım Hikmet’in şiirleriyle popülerleşen “serbest nazım”, haikunun dinginliğine ve esenliğine bakılacak bir ortam bırakmamıştır.

1940’lara gelirken Orhan Veli ve arkadaşlarının şiirleriyle gerçekleşen en önemli değişim, şiir dilinin farklılaştırılmasıdır. Bu, hece şiirinin söyleyiş özelliğini yıkmıştır. Dolayısıyla onların, önceki şiir diliyle mümkün olan “mani” formunu kullanmaları beklenemezdi. Bununla birlikte yönelişin “haiku”ya doğru olduğunu söylemek, haikuyu indirgemek anlamına gelir. Burada, Japon şiirinin 1880’lerden başlayarak giriştiği Batı şiiri merkezli yenileşme çabaları içinde haikunun göz ardı edildiğini, hatta bazı çıkışlarla küçümsendiğini de belirtmek gerekir. İkinci Dünya Savaşı yıllarına gelene kadar Japon şiiri, bizim şiirimizdeki 1950’lerde yaşanan deneyime benzer yoğun bir arayışa girişmiştir. İkinci Dünya Savaşı’nı sonlandıran hazin ve insanlık onurunu ayaklar altına alan atom bombaları sonrasında Japon şairleri, gelenekli diğer şiir biçimleri gibi haikuyu da güncellemiştir. Bununla birlikte Batı paradigmatı hayatın, güncellenen şiirin imkânlarını sınırladığı söylenebilir. Dayandığı değerler ve inançlarla farklı bir evren algısı sunan haiku, yeni hayata karşı tanıdık bir sestir.

Ülkemizde, 1950’li yıllardaki çeviri oburluğu haikuları da içermesine rağmen, bu rikkat dolu şiiri kimse fark etmez. Öyle ki L. Sami Akalın’ın 1962’de yayımlanan **Japon Şiiri** adlı önemli antolojisi, şairlerimizin dikkatini bile çekmez. Bizde haiku, ancak 1990’larda anayurdunda algılandığı gibi algılanmaya başlar. Bununla birlikte, haikunun evren algısının 1990’lar Türkiye’sine neler söyleyebileceği de sorulmalıdır. Nitekim bu soru, 1880’lerden itibaren Japon şairleri tarafından Japonya’da sorulmaya başlanmıştır.

Türkiye’de son on beş yılda haikunun gördüğü rağbet, yaşanan sosyal ve siyasî gelişmelerin izdüşümlerinden biri olduğu kadar, şiirdeki tıkanmanın aşılması yönündeki çabalardan biri olarak da yorumlanabilir. “Haiku” bugün Türkiye’deki *şiir vasatında* görülen *fenomen*lerden biridir. Bu fenomene, farklı dikkatlerle yaklaşılabilir. Burada işin özünü ilgili olduğunu düşündüğüm bir noktayı vurgulamakla yetineceğim. Haiku, belli bir değerler dünyasının şiiridir ve bu dünyanın merkezinde insan vardır. İnsanı anlamak için çizilen manzaralarda, rikkatle getirilen önerilerde incin derin izleri hissedilir. Böyle bir zeminden mahrum “haiku”, ancak bir fantezi olabilir. Türkiye’de “haiku” adı altında yayımlanan metinlerin çoğu, böyle bir malûliyet içindedir. Kişisel görüşüm, bu malûliyetin haikunun doğasına aykırı olduğudur. Çünkü haiku, fantezi değil, gerçektir.

¹ L. Sami Akalın, **Japon Şiiri**, Varlık Yay., İstanbul, 1962, s. 52-53.

² Yazının ilerleyen satırlarında belirtileceği üzere, daha önce dikkat çekmesi gerekirdi.

³ Nurullah Ataç, “Hayata Dair/ ‘Varlık Şairleri’ ”, *Haber*, 22 Eylül 1937.

⁴ Orhan Veli, **Garip**, Resimli Ay Matbaası T. L. Şirketi, İstanbul, 1941, s. 55.

⁵ Haluk Oral-M. Şeref Özsoy, **Erol Güneý’in Ke(n)disi**, YKY, İstanbul, 2005, s. 168.

⁶ Melih Cevdet Anday, “Kurbağa Prens”, *Cumhuriyet*, 4 Nisan 1997.

⁷ Bu çıkarımlara, L. Sami Akalın’ın **Japon Şiiri** adlı oylumlu antolojisinde verdiği bilgiler ve örnek haikulardan ulaştığımı belirtmeliyim.

⁸ Salâh Bırsel, “Orhan Veli Nisuz’da”, *Yeni Ortam*, 1 Mayıs 1974.

HAİKULAR

Meşe kaçmış mı
ki ben kaçayım bu güz
günü yağmurdan

Bütün gün konuşmadım
deniz rakı kokuyor
dalgalandıkça

Yusuf ağacına
yaslandım— uykum geldi
gelmedi kuşlar

Dağdan hışımla
inen kış rüzgârı yatışıyor
bahçene girince

Denizden
havalanan bir martı—
güneş, bu yaz sabahı

Bir ben bir de saka
kenevir tohumu
sanıyoruz yazı

Yüksel PAZARKAYA

2009 KIŞI ÜZERİNE ÜÇLÜKLER

bacadan duman
savruluyor her yana
üşüyor kuşlar

pencere önü
ak çiçek açmış sabah
solmasın akşam

gölet buz tuttu
buza esre yazıldı
sevincin sesi

sokakta yatan
evsiz kadın kaskatı
gün ışığında

apak bir tablo
kuşun ayak izleri
bahçede resim

ayazlı günün
güneşi sevgilinin
saran kolları

başka bir mevsim
hayalimdeki özlem
öfkelenme kış

Kadir AYDEMİR

Ceyhun ERİM

Haiku; nasıl sade ve narin bir şiir. Fazla sözü ve kabalığı kaldırmıyor yapısı. O, doğa ve insan arasında bir köprü şiiri adeta. Japonca ve Türkçenin yapısal farkları dolayısıyla 5-7-5 hece sistemiyle değil de, daha kurgusuz ama savruk olmayan haiku şiirlerini seviyorum. 5-7-5 yapıyla, kendi kendine doğarsa şiir, elbette ki daha da güzel.

Haiku yalın doğa şiiridir. Zorlamaya, masa başı eziyete pek gelmiyor. Düşünün; yağmur yağıyor ve eski bir sokakta yürüyorsunuz. Şemsiyeniz açılmıyor. İşte o an yağmurun ne kadar güzel olduğunu “duyumsuyorsunuz”... Yağmuru ve havada asılı olan milyonlarca su taneciğini, belki de içlerinden birini düşünüyorsunuz. Bir su taneciği nedir ki? Ama bütün dünya yansiyabilir onun yüzüne. Küçük bir böcek için dev bir dalgadır o. İşte haiku şiiri, gelişmiş bir algı biçimi istiyor şairde. Şair görebilmelidir bir kartal gibi. - Yağmura dönelim. Her yer ıslak, yağmur durdu bakın, solucanlar uzayıp gidiyor oysa. Kent insanı apartmanlarda, eviçlerinde bir duvar kenarındaki örümceğe ve onun evine bile tahammül edemiyor. Küçük sinekler: İğrenç. Arılar: Öldürülmeli!

Haiku evren şiiridir. Küçük canlıların, doğa olaylarının, kırkayakların, kelebeklerin imparatorluğudur. Solucanın yağmur sonrası topraktan çıkıp –neden? hep merak ederim ve nereye?– uzayıp kısalışı ölüm ve yaşamdır sanki. Bir sonsuz saattir incecik gövdesi. Ben varoluşumuzu düşünürüm her solucan görüşümde. Bir yaprakta saklanan su, göldür kuşlar için.

Haiku şiirini seviyorum çünkü beni alıp çocukluğuma götürüyor ansızın. Çok iyi bir şiir disiplini kazandırmasının yanında “görmeyi”, “duymayı”, “susmayı” geliştiriyor... Şair bir an için duyardıklarının, kanatlarının, yüzgeçlerinin olduğunu duyumsuyor.

İlk şiir kitabım *Sessizliğin Bekçisi*, haiku şiirlerinden oluşuyordu. 35 haiku için ressam İbrahim Çiftçioğlu desenler çizmişti. Haiku maceram böyle başladı. Çok fazla kaynak yok ülkemizde, ben de bulabildiğim tüm haiku kitaplarını, çevirileri, üzerine yazılmış yazıları okumuştum. *Dikenler Sarayı*'ndan önce *Sessizliğin Bekçisi*'ni yayımlamam, biraz da yalınlaşma isteğimden kaynaklanıyordu. Doğa, aşk, insan, zaman... ve ölüm. Haiku hepsini kapsıyordu bana göre.

Haiku şiiri yazmak çok kolay görünür, ama aslında zor bir şiir tekniğidir. Şaşırtmaca, mevsimin belli edilişi, her sözcüğün şiirin içine sinmeyişi gibi birçok özel ayrıntısı vardır. Her üç dizelik şiir haiku olamaz. Uzun bir ön çalışma istiyor ona giden yol. Ve üç dizelik bir şiircik için aylarca düşündüğümü bilirim. Bu, bendeki “kolay beğeni” yok eden sihirli bir formüle dönüştü zamanla. Sabır ve disiplin şair için çok önemli iki silahmış, öğrendim. Haiku benzersiz bir vizördür. Uzak yakın çağrışımlarla doludur içi ve dışarıda bıraktıkları. Haiku şairi doğanın küçük, değersiz bir parçası olduğunu kabullenmeli öncelikle. Biz neyiz ki kuşların sanatı, arının bakış açısı ve kelebeğin yolculuğu yanında?..

KAYNAKÇA

- L. Sami Akalın, *Japon Şiiri*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1962, 320 s.
 Oruç Aruoba (Derleyen ve Çeviren), *Başo-Haiku*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1998, 159 s.
 Oruç Aruoba (Derleyen ve Çeviren), *Başo-Kelebek Düşleri*, Metis Yayınları, İstanbul, 2008, 364 s.
 Oruç Aruoba, *Ne Ki Hiç*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1997, 144 s.
 Oruç Aruoba, *Ne / Otuzaltı Tanzaku*, Altıkkırkbeş Yayınları, İstanbul, 1999, 36 s.
 Kadir Aydemir, *Dikenler Sarayı*, Eti Yayıncılık, İstanbul, Kasım 2003, 69 s.
 Kadir Aydemir, *Sessizliğin Bekçisi*, Hera Şiir Kitaplığı, İstanbul, 2002, 79 s.
 Matsuo Başo, *Kuzeye Giden İnce Yol ve Diğer Gezi Notları*, Çeviren: Coşkun Yerli, YKY, 1994, 126 s.
 Hakan Cem, *Susmanın Ötesi*, Sardes Yayınları, İzmir, 2003, 64 s.
 Melisa Gürpınar, *Küçük Şeyler*, Alkım Yayınları, İstanbul, Aralık 2003, 106 s.
 M. Kansu, *Ve Ansızın Güneş “Haiku”*, Liman Yapımevi Yayıncılık, İstanbul, 1998, 30 s.
 Turgay Kantürk, *Ay İçin Küçük Şeyler*, Sel Yayınları, İstanbul, 1996, 96 s.
 Ahmet Necdet, *Haiku Kuşu*, Alkım Kitapçılık Yayıncılık, İstanbul, 2004, 79 s.
 Pelin Özer, *Cam Kulübelere*, Roll Kitapları, İstanbul, 2007, 114 s.
 Erol Özyiğit, *Saklı Yüz*, Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri, İstanbul, Mayıs 2004, 96 s.
 İhsan Üren, *Japongülü Gibi*, Suteni Yayıncılık, Ankara, Nisan 1997, 6 s.
 İhsan Üren, *Milenyum Haikuları*, Doğa Yayıncılık, İstanbul, Kasım 2002, 48 s.
 Coşkun Yerli, *Yağmurun Direnişi*, YKY, İstanbul, 1998, 59 s.

*

<http://www.yitikulke.com> sitesinde yer alan haiku yazıları: İbrahim Berksoy, “Başka Dünyaların Haiku’ları”, İbrahim Berksoy, “Üç Dizelik Her Şiir Haiku Değildir”, Gökçenur Ç., “Haikuda Sabı”, Seyhan Erözçelik, “Eski Zaman Havuzu, Haiku”.

BAZI TERİMLER

- Tanka (Waka):** 5/7/5//7, toplam 31 heceli kısa şiir. Tanka'nın ilk üç dizelik bölümünü bir şairin, ikinci bölümünü yanıt niteliğinde ikinci bir şairin söylediği olur. Haiku, buradaki ilk üç dizinin bağımsızlaşmış tek başına kullanılmasıyla ortaya çıkmıştır.
- Hokku:** Tankanın 5/7/5 heceli üç dizelik ilk bölümüdür; “haiku” sözcüğünden önce kullanılmaya başlayan bu sözcük, daha sonraları haiku yerine de kullanılır.
- Matsuku:** Tankanın iki dizelik ikinci bölümüdür. (Yaklaşık olarak wakiku.)
- Wakiku:** Yanıt bent. Tankanın ilk (hokku) bölümüne, ikinci bir şairin 7/7 heceli iki dizelik eklediği bölümdür.
- Haiku (Haikai, Hayku):** “Neşeli şiir” demek olan sözcük, 5/7/5 ve toplam 17 heceden oluşma 3 dizeli, bir çırpıda, yalınlık ve duruluk içinde söylenen, daha çok anlık doğasal gözlemleri yansıtan, Japonya kökenli özgün bir şiir türü.
- Haibun:** Haiku havasında yazılmış kısa metin. Genelde bu metni bir haiku izler.
- Haiga:** Haikunun yazıldığı sayfaya yapılan resim.
- Kasen:** 6 şairin yazdığı 36 tankalık dizi şiir.
- Renga (Renku):** “Zincir şiir” demek olan sözcük, iki ya da daha çok şairin birbirine ekleyerek yazdıkları tankaları anlatır.
- Haijin:** Hokku'yu söyleyip rengayı başlatan meclisin en usta şairi.
- Jisei:** Ölüm döşeğindeki haiku ustasının söylediği son haiku.

**AKATALPA İÇİN
NİSAN HAİKULARI**

...
Neşeli kırdı
Kendini anımsıyor
Gökyüzü nisan
(1 Nisan 2004, Şirinevler)

...
Toprakla uçan
Dizedeki ilk hece
Papatya sesi
(2 Nisan 2004, Beyoğlu)

...
Şarkılı bahçe
Çamların arasından
Işıkla yürür
(4 Nisan 2004, Ataköy)

...
Titrek saksağan
Mavi yeşil dönerek
Kuyruğunu gözler
(6 Nisan 2004, Ataköy)

...
Lodosu içmiş
Yorgun dallar üstünde
Uyuyor meşe
(6 Nisan 2004, Ataköy)

...
Yürüdü gitti
Gece alıp başını
Bahar olmaya
(6 Nisan 2004, Şirinevler)

...
Utandır bahar
Toprağın öpüşünden
Yırtılır boynu
(7 Nisan 2004, Şirinevler)

...
Küçükken böcek
Büyüdükçe kuşlaşır
Ölüp taş olur
(8 Nisan 2004, Ataköy)

...
Muz ağacını
Dikiyor yaşlı çoban
Dumanlı dağa
(10 Nisan 2004, Sülükülgöl yolu)

...
Kuru gelincik
Rüyadan kanatlanır
Ürkek Nisana
(21 Nisan 2004, Beşevler-Bursa)

...
Üflesem uçar
Defterimin böceği
Bahara konar
(21 Nisan 2004, Beşevler-Bursa)

BAHAR YOKLAMALARI

KURT

Ne şık dursa da üstünde
yeni giysileri kavakların
içten içe çalışıyor sevimli kurt.

YAŞ

Nisan akşamını beklemeyi seviyor
ışıklı balkonunda
ellerinin yaşına bakarak.

BAHAR FISILTILARI

Bahardan fısıltılar geliyor aşağıdan
yukarıdan. İçinde senin adın geçiyor.

TEPE

'Hadi birlikte çıkalım', diyor
'Ay ışığında tepeye'
sözünü tamamlamıyor; fakat ben
duyuyorum derinden:
'Sen yalnız dön sonra
benim dönesim yok
gerisingeri eve.'

ESİNTİ

İlaç yazmıyorum,
üşütmüşsünüz biraz, geçer,
diyor genç doktor, yalnız,
sizde kalacak bir süreliğine
anlattığımız tepelerde
o gün yediğiniz esinti.

...
Dal takılmış
Böceğin kanadına
Uçmuyor bahar
(19 Nisan 2007, Marlow-İngiltere)

...
Mavi yusufçuk
Gölü dalgalandırıp
Güneşe kondu
(22 Nisan 2007, Alton-İngiltere)

...
Dalgakıranı
Çakıldan ayıran
Ufuk şakası
(18 Nisan 2008, Karaköy-Kadıköy vapuru)

...
Koklasan dağı
Sana doğru uzanır
Bahar buğusu
(19 Nisan 2004, Bursa)

BAKAKALMAK

1.
Ay doğsa şurdan
Bir güzel bakakalsak
Köpeğim ve ben
2.
Derede yunsa
Yine tozu üstünde-
Yaz, uzak yoldan
3.
Hoşnut olsun yer
Bir çiçeği incecik
Esenledin ya
4.
Çalçene bülbül-
Az önce düşümdeydi
Şimdi bahçemde
5.
Tuttuğu da ne
Ağ çeken balıkçımın-
Üç beş yakamoz
6.
Geçmediysen sen
Neden çağıl yaz günü
Böyle derecik
7.
Asmaya konmuş
Bir çift çalibülbül-
Bağlar bozuldu!
8.
Kalıtı kime?
- Haylaz gece kuşuna
İvecen günün...
9.
İzini sürsem
Bintelaş karıncanın-
Kilerim bomboş!
10.
Akşama ezgi
Gıcirtısı köprünün-
Sürü dönüyor!
11.
Topal tosbağa
Söyle kim kazanacak
Güzle yarışı?

HAİKULAR

1.
Güneş battı
yıldız saçıyor göğe
anız alevi
2.
Poyraz kokusu
büyüdü kum tepeciği
karıncaların
3.
Pembe mor çiçek
beş diken arasında
bir tutam bulut şimdi
4.
Pamuk topluyor
dalğının parmağında
kan tomurcuğu
5.
Mısır tarlası
sonbaharda soyulmuş
talan tarlası
6.
Kötebek
karanlığı görüyor
bahçe sarardı
7.
Balçık arıyor
site okalıptüsü
kuru gözlerle
8.
Yağmur, koala
düşlerinden uyanmış
ah okalıptüs
9.
Sobalar yandı
süslemiştir yuvasını
alakarga
10.
Dolana dolana
sırma örüyor ay
kış denizine

HAİKU(LAR)

- Alıç ağacı
Serçeleri çağırılmış.
Davetsiz karga.
- Şu yaşlı karga...
Bir bildiği olmalı,
Hep aynı dalda.
- Sarmaşık işte...
Topraktan uzaklaşır,
Ama terk etmez.
- Sudaki yaprak.
Nereye gittiğini
Bilemez artık.
- Deli kavaklar.
Yalnız bir söğüt.
Dere yatağı.
- Su azalınca,
En alttaki dalını
Öldürmüş söğüt.
- Bahar gülü ya...
Kelebekleri bekler
Yağmur sonrası.
- Bahar gecesi.
Gömleğim sandalyede,
İçinde yokum.
- Akşamüstü ya...
Leblebi lazım şimdi,
Bırkaç tane de.
- Bir kadeh rakı,
Leblebi parçaları,
Yeter bu akşam.
- Yağmur yağıyor.
Yine aklımda işte
O eski sevda.
- Beklersin işte.
Azalırsın giderek...
Ama yine de...
- Yalnızlık sarar.
Nereye dönersen dön,
Sarar yalnızlık.

HAİKU SESİYMİŞ

buğday sapı ya
uyanıverdi birden –
işte kelebek

*

çığlık çığlığa
uçurum kenarında –
şaşkın nilüfer!

*

sümüklüböcek.
çıt ediyor yüreği –
yahu korkuluğun!

*

bahar yağmuru
kapımı çalıp durdu –
sabah sabah ya!

*

gün emziriyor
ovadaki bereket –
suyun sevinci

*

kiraz çiçeğim!
gözlerinde yaş kalmış –
çiy tanesi ya

*

birden havlıyor –
sevincin kokusuyla
süsen çiçeği

*

erik ağacı
gürültüyle uyandı –
yeşil yapraklar

*

gagası nisan
penceremde bekliyor –
yusufçuk işte

*

hoşça kal dedim –
ah!söğüt dalındaki
yağmur kuşuna

HAİKULAR VE BİR SOLO RENGAY

o kadar ince ki-
gönlümün yaprağı
güneş'e tutsan görünecek

*

ay battı
gece ortası
takalar yanıyor

*

dut ağacı kırık
avluda kahkahalar
kan kırmızı saçlarım

*

o mavi turna
ne zaman havalansa
kokusu gelir gülün

*

krematoryum
hangi mevsim unutulur
çocukların ölü ayak izleri

*

mezar taşının üstünde yaz
erirken Erzurum'da kar
İstanbul'da bahar

*

bu sormadan gelen kış
yok söyleyecek sözüm
yavrusunun peşinde kedi

*

bir yaşımı daha aldı hayat
kırık gençliğimin hızlı çemberi
kapıda akşamsefaları

KALBİM

kara gecede boş yatak
soğuk canımı acıtıyor
bahara az kaldı

bulutların gidişi
kalbimin ağrısıyla

tanıdık bir bakış
suyun aylasında
yabaneriği çiçekleri

iri damlaları yağmurun
sokağında ansızın
pembe entarili kız

çağırıyor geçmişim
bir dize daha yazınca

Ne güzel şey-
kırık şemsiye altında
iki insan gölgesi

Yelda Karataş'ın Ödüllü Haikusu

ölüme ne kadar yakın
unutulmaz çocukluğumun
ağır çiçekli ıhlamur ağacı

(2007, Uluslararası 10. Mainichi
Haiku Yarışması Büyük Ödülü)

“Tıpkı mandalina ağaçlarının
çiçekleri gibi limon ağaçlarının da
küçük, beyaz çiçeklerinin ferah
kokusu insanların yüreklerini uzak
zamanlardaki tatlı anılara götürüyor.
Sayın Karataş, Heian dönemi
şairlerinin yazdığı gibi uzun zaman
önce birileri tarafından giyilen bir
gömleğin yenine sinmiş parfüm
kokusunu değil, çiçekler açtığında
ağaçların arasında oyun oynadığımız
o masum günleri anımsatıyor.
Onunki, acı veren ve hüzünlü ama bir
o kadar da güzel bir haiku.” –Prof.
Dr. Toru Haga

KIRK BİR KERE HAİKU

1.
Beyoğlu'nda kış
Tramvaya gün bindi de
Göz akşamcıydı.
11 Aralık 2002
Beyoğlu-İstanbul
2.
Deniz soğur da
Üşür mavisini gök
Tenhalaşır ten.
21 Şubat 2003
Londra
3.
Toprak kurudur
Çiçekler ölüm vakti
Rengini çözer.
23 Şubat 2003
Londra
4.
Yaprak düşer de
Toprak ona aldırılmaz
Hazan değil ya.
27 Şubat 2003
Londra
5.
Yatağında kar
Tenim turuncu kanar
Tin uykudadır.
1 Mart 2003
Londra
6.
Bahar uğradı
İtin sikiinde ateş
Şehvet sefildi.
7 Mart 2003
Londra
7.
Kana siner kin
Mevsimi yok bu devrin
Çok üşüyorum.
8 Mart 2003
Londra
8.
Sevdanın adı
Hüznün yüzünde yazar
Sevmek beladır.
8 Mart 2003
Londra
9.
Gebedir kara
Yürüyüşünde yara
Yanağında kış.
9 Mart 2003
Londra
10.
Gölgelerde cin
Gece düşten inerim
Sarıdır sabah.
10 Mart 2003
Londra
11.
Bahçemde kıştır
Ağlamaklıdır serçe
Nem düşer göze.
12 Mart 2003
Londra
12.
Bilinçaltım dar
Yâr ki düşüme konar
Soğuk ellidir.
20 Mart 2003
Londra
13.
Maviden gelir
İnci gözlüdür gelin
Aşka bilenir.
1 Nisan 2003
Londra
14.
Sancılanır gök
Hançerleşir yıldırım
Yağmur kandandır.
9 Nisan 2003
Londra
15.
Göğsünde kurşun
Yarasında Kerbela
Gözünde petrol.
11 Nisan 2003
Londra
16.
Yarılr sabır
Ötenin bağı açık
Hırs dörtmalıdır.
18 Nisan 2003
Londra
17.
Ağlıyor gök
Büyüyordu koyuluk
Uyuyakaldım.
29 Nisan 2003
Londra
18.
Avcumda Güneş
Sükûnetin eti yok
Ufuk kayıptı.
1 Mayıs 2003
Londra
19.
Yaralanır göz
Gece düşer sahneyi
Gözyaşı kandır.
3 Mayıs 2003
Londra
20.
Penceremde gün
Cama güvercin sıçtı
O üşüyordu.
8 Mayıs 2003
Londra

21.
Mavisi uçuk
Çok şişmandır bulutu
Bu ne gökyüzü.

14 Mayıs 2003
Londra

22.
Gidiyor işte
Işık pembeye vurur
Ve ölgündür gün.

15 Mayıs 2003
Londra

23.
Sivrildi kazık
Cehennemde hararet
Meleşim göçtü.

17 Mayıs 2003
Lefkoşa

24.
Pencerem açık
Rüzgâr şiiirden gelir
Soluksuzdur cin.

19 Mayıs 2003
Lefkoşa

25.
Serde kıyamet
Kaşında it sineği
Öleceği yok.

20 Mayıs 2003
Lefkoşa

26.
Uçar kırlangıç
Kanatları lacivert
Kanatları göç.

21 Mayıs 2003
Lefkoşa

27.
Yıldızlar titrek
Gözüme nem düşer de
Göremiyorum.

22 Mayıs 2003
Lefkoşa

28.
Çekmecemde düş
Göğe ters yağar yağmur
Gece delikti.

24 Mayıs 2003
Londra

29.
Kaşımında gemi
Gözüm yüksek dalgalı
Ağlıyor martı.

27 Mayıs 2003
Londra

30.
Sevecekti de
Ayaz vurunca başa
Dönüverdi aşk.

1 Haziran 2003
Londra

31.
Gözümün içi Çin
Baharın ardında set
Çiçeklenemem.

4 Haziran 2003
Londra

32.
Ayaklarımda
Kokuşmuş yol yarası
Yaz zebanimdi.

24 Haziran 2003
Londra

33.
Kurşuni bulut
Omuzumda oturur
İneceği yok.

30 Haziran 2003
Londra

34.
Dibimde ateş
Dipdiri bir hararet
Eylem kısırdır.

6 Temmuz 2003
Londra

35.
Keskindir rüzgâr
Kulak uçlarımda kar
Duyamıyorum.

18 Temmuz 2003
Londra

36.
Sabah vahçıydı
Siren sesliydi gece
Sancılıydı gün.

20 Temmuz 2003
Londra

37.
Sabahı öper
Ak dudaklarıyla gün
Ölgündür sahil.

21 Temmuz 2003
Londra

38.
Çoban yıldızı
Işığını soyunur
Postsuzdur kuzu.

12 Ağustos 2003
Lefkoşa

39.
Nazlanır mavi
Hazanın hırsı bela
Gün doğmaz sabaha.

18 Eylül 2003
Londra

40.
Azalır ısı
Kemirgendir soğuk
Tenim kazılır.

21 Eylül 2003
Londra

41.
Gitme vaktidir
Kanağında göç yazar
Azar kırlangıç.

22 Eylül 2003
Londra

EMEKLİLİK GÜNLÜĞÜ -3-

Sina AKYOL

Sonunda facebook'a da üye odum, kim tutar bundan sonra beni!

Hakan Cem, "Şükrü Kırkağaç'ı tanır mısın?" diye sordu. "Tanıdığımı sanmıyorum." dedim. "Facebook'da S.A. 'Fun Club' kurmuş." dedi. "Nasıl yani?" dedim. Anlattı. Merak mı etsem, yoksa etmesem mi diye düşündüm. Devamında bunu düşünüyor olmak sıkı beni, "Boş ver, düşünme!" dedim bana. Ama devam etmişim demek ki düşünmeye. Ner'den mi belli, şur'dan: Birden aklıma geldi; tanımadığım birileri e-posta adresime yazıyorlar, beni 'arkadaşlığa davet' ediyorlardı. Ben de n'apıyordum, "Tövbe estafurullah!" deyip siliyordum o e-postaları. İşte o sildiklerim S.A. 'Fun Club'le ilgili olmasını sakın! Derken bir gece benzer bir e-posta daha geldi. Eh az biraz bilgilenmişim ya, facebook'la ilgili olduğunu anladım. "Peki" dedim, "haydi deneyeyim şunu." Başladım, ilerledim, 'anamın kızlık soyadı'na benzer soruları da yanıtladım, ama bir nokta geldi ki işte or'da tıkanım. "Dön geri, bir facebook'un eksikti, kısmet buraya kadarmış!" deyip kapattım; 'sene 1936, sağ cenahımda Jessey Owens, sol cenahımda Yaşar Erkan, Berlin Olimpiyatlarına gidiyoruz' kadar eskimiş olan g-mail'ime döndüm; "bakalım bizim şüara milleti birbirine hangi salvolarla girişmiş, görüp okuyalım, öğrenelim." dedim.

Biliyorum, Ramis Dara uyaracak, "kısa kes!" diyecek. Ama kesemem kardeş, emekli oldum, bende vakit çok. Üstelik şunun şurasında yazı yazıyoruz, öyle mini minnacık S.A. şiirleri attırıyoruz.

Emekliliğimin ilk günleriydi; kutular.. kutular içinde duran toplam beş bin civarındaki fotoğrafı konularına göre ayırmaya kalkışmışım. "Niye beş bin?" dersiniz, şunun'çin: 70'li yılların başıydı, kayın biraderim Sinan Çetin fotoğrafa merak sarmıştı, dahası birlikte yaşadığımız evin en büyük odasını karanlık oda yapmıştı. Abisinin hediye ettiği makinesini yanından eksik etmiyor, sinek uçaşa deklanşöre basıyordu. Sözü ettiğim karanlık odada, içleri eczalı su dolu kaplar var idi. Agrandizörden ışık verdiği kartları o kaplara atıyor, birinden ötekine aktarıyor, gün boyu birlikte ne işler işlediğimizi belgeliyor, biz de eczalı sulara batırıp çıkardığı parmaklarındaki kahverengileşen deriyi ovup duruyorduk. Nasıl ki alın kiri ovmakla çıkmazsa, parmaklardaki -tırnaklardaki- hatta avuç içlerindeki kahverengi de -yahu taze gelin kınası ovmakla çıkar mı, işte o hesap- çıkmıyordu bir türlü!

Devamla: Sinan uçan sineği dahi 'tespit ettiği' çıraklık döneminde -gerekli gereksiz- üç bin civarında fotoğraf 'bağışlanmış' oldu bize. Ben ki hatıralara hürmet gösteren bir adamımdır, elim gitmedi, atamadım.

Devamla: "Beş bin fotoğraf" demiştik. Sonrasında az Şadiye, az da ben, gayret ettik, iki evlat doğurduk; onların da bir yığın fotoğrafı; çoğunu da ben çekmişim, nasıl atarım, işte böylece, gelmiş olduk "beş bin"e.

Geçerken belirtiyim: Demişti ki Sinan: "Bendeki fotoğraf aşkı senin çektiğin fotoğraflar sayesinde doğup gelişmiştir."

Haydi şişineyim biraz; sözün burasında Üsküdar'la Karaköy çekişsin; geçmiş zaman, hatırlayamam, işte o ikisinden birinde, iskeleye yanaşmış vaporları çekmişim, ama sahiden de güzel çekmişim, meğer o fotoğraflar azdırmış bizimkini.

Ne mi diyorduk, "beş bin fotoğraf" diyorduk. Dahası, "emeklilik" diyorduk. Planım şuydu: Onca fotoğrafı ayırmak, yoruculuğu bir tarafa, bir süre sonra insanı sıkacak ve hatta bunaltacak bir işti, hep aynı işlem yapılacaktı çünkü; bakılacaktı, şu köşede.. bu köşede.. köşe kalmadığında koridorda.. koridor bittiğinde ise merdivenlerde devam edecekti

işlem. Nitekim tıpkı öyle oldu, bunaldım. Ol bunalmakla "Yeter efendi!" dedim ben bana, devamında şu sakın cümleleri söyledim: "Emeklisin artık, telaşlanma, usandığında bırak. Hatta, ben galiba on dakika sonra usanacağım de, bunu dediğin andan başlayarak yavaş çekime geç, süre dolduğunda, çok çalıştım, az biraz dinleneyim deyip ara ver, çok biraz dinlen, sonrasında devam edersen fotoğrafları ayırmaya."

"Fakat" diye sürüyor yazı, o dinlenmelerimden birinde, aklıma bakın ne geldi:

"Eyvah, babam benden bir yaş büyükken ölmüştü, kes dinlenmeyi, çalış.. çalış.. çalış, bitir!" dedim. Beş bin civarındaki fotoğrafı, şirin şehrimiz İzmir'in Kemeraltı'sındaki toptancılardan aldığımız albümlere -Şumayer de neymiş, adını şimdi hatırlamadığım öbür şampanya patlatıcısı da kimmiş, hepsini yaya bırakan bir- süratle yerleştirdim. Amaç şu: "Düzyazdım"a bir an önce başlamak!

"Düzyazdım", 1982'den bu yana yazdığım düzyazılarımı toplamaya uğraştığım kitabın adı. Yüzde doksan beşi emekli olmadan önce bitmişti. Kalanını da emeklilik günlerimde bitiririm demişim. Ne var ki bitirmek için işe girişmeye korktum. Fotoğrafları albümlere yerleştirmeyi bu nedenle önceye aldım. Albüm işi de bittiğine göre, artık girişebilirim "Düzyazdım"a, değil mi? Olmuyor, kaytarıyorum.

Son şiir kitabım 2006'da yayımlanmıştı, o tarihten bugüne yazdığım şiirlere bakıyorum şimdilerde, neler yapmışım diye. Mümkün olabildiğince yukarıdan, soğukkanlı bir bakışın peşindeyim. Yetmiş civarında şiir var elimde. Bunları bir kitapta toplayacak olsam, yüzde kaç kitap dışında kalır'ın hesabını yapıyorum. Hoşnut mu değilim şiirlerin bir bölümünden, henüz bilmiyorum, bakacağım.

Peki, niye ha bire erteliyorum "Düzyazdım"a girişmeyi? Niye bir yandan erteliyor ve niye bir yandan da -pekâlâ o kitapta yer alabilecek- işbu yazıyı yazıyorum, bu nasıl bir çelişkidir, henüz bunu da bilmiyorum.

Tam olarak bilmediğim başka bir şey daha var: Facebook'a üye olduktan sonra değerli Ahmet Say abi'nin gönderdiği bir mesajı okudum. Bir cümlesini aktarayım, diyor ki: "Sizi yıllar öncesi olduğu gibi, başarılarımızdan ötürü kutluyorum."

Değerli Ahmet Say abi'nin beni geçmişte kutladığını - anımsamak sözcüğünü hiç mi hiç sevmediğim için hatırlayamıyorum. Bugüne kadar yüz yüze de gelmedik. Ola ki sessiz kutlamıştır. (Bu tür sessiz kutlamaları olağanüstü derecede önemli gördüğümü geçerken belirtiyim ve "Türkiye Yazıları" dergisine geleyim.)

1968-73 arasında, az olmayan sayıda şiir yazdığımı söyleyebilirim. Bunlar *Yansıma* (Tekin Sönmez), *Dost* (Salim Şengil), *Forum* (Hasan Hüseyin Korkmazgil), *Meltem* (Oğuz Tümbaş), *Güney* (Atuf Özbilen-Metin Eloğlu) gibi dergilerde yayımlandı. Sonrasında, "Bu işler şiirle miirle olmaz!" deyip küçümsedim yazmayı-çizmeyi; İsmet Paşa'nın deyişiyle söyleyeyim: "hayta"lık etmeye giriştim. Altı yıl sonrasıydı, yeniden yeşillendim. Ankara'da yaşıyordum; *Türkiye Yazıları* adlı bir dergi çıkıyordu o yılların Ankara'sında., önemli bir dergi idi. TRT'de çalışıyordum, Oğuzhan Akay yan oda arkadaşımı; şiirler yazdığımız için de olsa gerek, pek sevmiştik birbirimizi, iyi ahbap olmuştuk.

Günlerden bir gün Oğuzhan 'mutlu' haberi verdi: Gencecik şair, *Türkiye Yazıları*'nın çalışma grubuna seçilmişti. 'Fırsattan istifade', üç-beş şiir verdim Oğuzhan'a, "Al bu şiirleri, dergiye götür" dedim. Aldı götürdü, satamadan getirdi. "Çalışma grubu senin şiirleri okudu, Ülkü Ulurmak etkisi buldu ve yayımlanamayacağı kararına vardı."

Şaşırdım. Ülkü Ulurmak'ın yalnızca bir kitabı vardı bende; "*Küçük Şeyler*"... O tek kitabıyla beni, ben farkına varmadan etkileyen şairi okumaya başladım. Hiçbir etkilenme göremedim. Oğuzhan'a niye şaşırayım ki -yalnızca bir elçiydi o- *Türkiye Yazıları*'nın çalışma grubu kararına şaşırdım.

MUDANYA HAİKULARI

- 1- Erguvan da
Konuk olmalı
Bir haikuma.
Bursa, 21 Nisan 2003
- 2- Zeytin,
Halk bilgesi,
Döktü eteğini.
Kumyaka, 12 Haziran 2004
- 3- Daldırmış burnunu,
Denize sokmuş
Armutlu.
Kumyaka, 16 Haziran 2004
- 4- Paytonlar,
Burgaz yolunda
Seyranda...
- 5- Taşlar arasından,
Yayıldı
Kar halısı.
- 6- Cırcırböceği,
Tam bir
Başbelası.
- 7- Gecenin karanlığında,
Atan nabız
Duvar saati.
- 8- Tutar mı?
Toz gibi,
Savurttu kar.
Bursa, 17 Aralık 2008

Kavgacı biri değilimdir, susup oturdum, ama küstüm de. İşte bu nedenle *Türkiye Yazıları*'nda, çok istememe rağmen, yayımlanmış tek bir şiirim dahi yoktur. (Hangi şiirleri göndermiştim, onlar doğru düzgün şiirler miydi, işte burasını sahiden hatırlamıyorum. Belki de haklıydı çalışma grubu o şiirleri yayımlamamakta, bilemem; ama 'Ülkü Ulurmak etkisinde' diye bir saptama yaptıysa, işte bu saptamada haksızdı elbet.)

20 küsur yıl sonrasıydı; 'Kabasakal Gültekin İzmir'e gelmiş, evimize konuk olmuştu. Elbet eskileri ve Ankara'yı dahil ettiğimiz sohbetin bir vaktinde bunları anlattım Gültekin'e. Çok şaşırıldı. "Ben çalışma grubuna daha yeni girmiştim; senin şiirlerinin *Türkiye Yazıları*'nın çalışma grubunda okunduğunu hiç hatırlamıyorum, okunsaydı hatırlardım, çünkü biliyordum seni" demez mi?

Sakın yanlış anlaşılmasın, Oğuzhan Akay'la çok güzel bir dostluğumuz vardır. İlerledik, epeyi yaşımıza geldik. Onu son ziyaretimde mükemmelen ağırladı beni. Ben de yıllar sonra onunla yeniden birlikte olduğum için pek sevindim, evinde kaldığım gece, değerli eşinin doğumu çok yakındı, son kitabım yanımdaydı, neredeyse yola çıkmış olan kızlarına imzaladım.

'Satır arası' hiçbir şey demiyorum yani. Bütün namusumla belirtirim ki 'satır arası' hiçbir şey demiyorum. Şunları

HAİKU'Ş

- "Yokuş kuşu
Deriz buralarda:
Yorgun birini görmesin -"
- "Bunlara da
Yolkesen kuşları:
Ah bir çene bir çene ki -"
- Kuşlar sustu:
Bir yaz yağmuru
Öptü öpecek ağaçları...
- Ne diyeyim:
Doya doya uçun!
Ölüm bir gün sizin de -
- Bu sabah da
Serçeler çabalıyor:
Sesleri sesine benzesin -
- Güz kokusu
Ve kuşların ikindisi
Her pencereden sokulan...
- Bekliyor
Çıplak ağaçlarım:
Ses neleri unutturmaz!
- Kuş ölmüş...
Güz yaprakları
Bir hüznün bir telaşla -

ekleyebilirim ama: Altı yıllık aradan sonra, şiirlerimi yayımlatmakta büyük zorluklar yaşıyordum. *Yazko Edebiyat*'a gönderiyordum, bir türlü yayımlamıyordu Memet Fuat.

Ey bu satırları okuyanlar, söz buraya gelmişken anlatmamak hiç olmaz: Sinan, "N'apıyorsun, neler yazıyorsun şu sıralar?" diye sorduysa bana. Son yazdığım şiirlerden biri olmalıydı ve çantamdaydı demek ki, çıkartıp vermiştim. Sonradan öğrendiklerimdir: Günün birinde Vecdi Sayar uğramış Sinan'a. Benim şiiri görmüş.. ya da Sinan Vecdi'ye göstermiş şiiri.. Ne bileyim, belki de şöyle demiştir Sinan: "N'apabilirsin?"

Vecdi Sayar o şiiri Memet Fuat'a götürmüş. Altı yıllık aradan sonra yayımlanan ilk şiirimdi, "Yol Şiirleri".

Oysa aynı şiiri epeyi zaman önce ben de göndermiştim Memet Fuat'a. Yayımlanamıştı.

Belirtmeliyim, sonrasında Memet Fuat'ın yönetimindeki *Yazko Edebiyat*'ta var ettim, ben beni.

Gelelim değerli Ahmet Say abi'ye: Benim *Türkiye Yazıları* 'sertüvenim'den, eminim, haberi bile yoktur.

Ey okuyucu, hem 'emekli'yim, hem de geldim 'malum' yaşa. Eh elim de kalem tuttuğuna göre, dile getirmeye başlayayım diyorum kimi anılarımı, kendi üslubumca. Bal gibi biliyorum, uzatan bir üsluba sahip olduğumu. Ola ki sıkıyorsam seni, Ramis Dara'ya şikâyet et, sınıftan atsin beni.

Ramis DARA

Oruç Aruoba'nın (1948) Başo'dan (1644-1694) derleyip çevirdiği 275 haiku ve konu çevresindeki bilgilerle zenginleştirdiği *Kelebek Düşleri*'ni iki şekilde ve üç kez okudum: Kitabın bütünü, bir kez; sadece haiku çevirilerini, bu çevirilerin de ilk önerilenlerini, iki kez. Kitabı okuyanlar, hatta şöyle bir karıştırırlar hemen göreceklere, burada haiku üzerine bir "giriş", bazı haikuların birden fazla çevirisi ya da "açıklama ve yorumlama"ları var.

Neden sadece haikuları, hem de kitabın bütünü okumayı araya alarak, iki kez okuduğumu söylemem gerekirse, elbette şiir tadı almak, haikunun "yalınlık, dinginlik" özüne daha çok yaklaşabilmek için. Haikunun özgün yapısının 3 dize = 17 heceden oluştuğu göz önüne alınırsa, 275 haikuyu bir gün içinde birkaç kez okumanın mümkünlüğü, kolaylığı kendiliğinden ortaya çıkar.

Çevirinin büyük bölümü teknik, fiziktir; bilgi; az bir bölümü de yorumdur, denebilirse yaratım. Araya ikinci (aracı) bir dil girince ikinci bölümün oranının biraz artması söz konusudur ki elbette bu aslında bir risktir ve Batı'nın sayılı kültür dilleri dışından çeviri yapılacaksa – internetin sunmaya koştuğu imkânlarla rağmen– günümüzde bu durum hâlâ bir zorunluluktur.

Aruoba derleme-çevirisinde bu konuya da değiniyor ve araştırmasını çeşitli kaynaklara yayıp çevirdiği haikuların Japonca'nın vererek sakıncayı azaltmaya çalışıyor.

Haikuları her ne kadar tat almak için okusam da bir çiçeğin Türkçe adına takılmadan duramadım.

"Yorgun-argın / handa oda sorar ya / *fuji* çiçeği" (s. 226) haikusunda adı geçen çiçek için değerli derlemeci-çevirmen Aruoba, "Türkçe'de 'hatmi' olabilir mi?.." diye soruyor.

Hemen söyleyeyim; bu çiçek, gen merkezi Çin ve Japonya olsa da, Anadolu-Türk kültüründe de yaygın bir yeri olan, *Morsalkım* (*Wisteria* sp)!

Bu kitapla ilgili bağımsız bir yazı da yazdım.

Şimdilik, teşekkürler Başo-Aruoba, teşekkürler Bahar mevsimi ve Morsalkım!

Künye: Başo, *Kelebek Düşleri*, Derleyip Çeviren Oruç Aruoba, Metis Yayınları 2008, 364 s.

*

1998'de Doğu Karadeniz kıyılarından *Yeni Biçem*'e gelen şiirlerin meraklı bir öğretmene, bir şiir heveslisine ait olmadığı hemen anlaşılıyordu. Derginin altı sayısında 14 şiirini yayımlandı **Fatma N.**'nin (1958). Hatta gerçek soyadı yerine **Nur** soyadını yanlış hatırlıyorsam bizde şiir yayımlamaya başlarken geçmişti.

Enver Ercan'ın iyi şiirin sesini, kokusunu hemen aldığına ilginç bir tanıklıktır ki o sıralar adsız sansız taşralı bir şairin şiirlerini bizden hemen sonra başlayıp günümüze kadar yayımlayagelmiştir.

Biz *Akatalpa*'nın başlarındaki üç sayıda daha (2000-2001) şiir yayımladık ondan ve yine Nur soyadıyla.

Kitabının yayımlandığını öğrenince sevindim Fatma N.'nin; ama *Heyelan*'ı elime alınca gördüm ki içinde dergilerde yayımlanan şiirler değil; biraz başka tür bir şiir vardı. Riskli bir sağlık sorunu atağının şiiriydi, *Heyelan*'daki "Mektup Bitti" adlı upuzun şiir. Benliğin, gövdenin yeryüzünden ayrılabilme ihtimalini yoğun ve soğukkanlıca düşünmenin şiiri bir bakıma.

Uzun süre her bir parça bağımsız tek şiirler gibi de okunup sonra sonra bazı teyel yeri zaffiyetleriyle tümünün tek şiir olduğunu kabul ettiğimiz parçalardan oluşma.

İhsan Üren *Akatalpa*'nın Eylül 2000 tarihli 9. sayısının eki olarak verdiğimiz "Yüzyıl Eşiğinde Şiirimizin Yeni Meteorları" seçki ekinde Fatma Nur'a şöyle dikkat çekmişti: "... ve bir de Fatma Nur... bence bir başka açıdan Longuzlar / Akıntılar şairi çok önemli. Yaşar Miraç'ın yerelliğini değişik kullanan başarılı bir Karadenizli. Kimse bunu işaret etmedi. İşte bu noktaya dikkat çekiyorum!"

Fatma N.'ye uzun, sağlıklı ve güzel bir hayat dilerken; dergilerde duran şiirlerin de kitaplaşmasını beklemek bir başka dilek olsun.

Ve bir dize: "bir meyve sıkacağı kadar çok parça ruhum".

Bir de dört dize –dörtlük değil: "sonsuz öyle bir şeydir işte / kalbinle baktığın bir şeyi / tuz ruhu kolisiyle taşımaktır / ama nereye hiç kestirmeden".

Künye: Fatma N., *Heyelan*, Komşu Yayınları - Yasakmeyve, İstanbul, Mayıs 2006. (53 s.)

*

Lâle Müldür'ün (1956) 9. şiir kitabı *Güneş Tutulması 1999*'da, 78 parçalık dolaylı bir anlatı-şiir halinde, 17 Ağustos 1999'da Marmara'da meydana gelen büyük deprem, öncesi ve sonrası, ayın dünyayla güneşin arasına girmesiyle yaşanan güneş tutulmasıyla ilişkilendirilerek ve yarı düşsel bir ötekine kavuşma özlemi içinde yorumlanıyor. Biraz büyücü, biraz bilici ve egosu şişkin, yakınlımacı bir şair ağzıyla. Gökyüzü ve yeryüzü dengesinin bozulmasıyla ya da gök cisimlerinin birbirleriyle etkileşimiyle oluştuğundan söz edilir gibi olan sarsıntının, "doğanın majör manifestosu"nun sanki ülkemiz koşullarında daha çok yıkıma yol açmasından yakınılarak.

Biraz ötelelerdeki, adı da zaten "Sen Orada" (Toi là) demek olan Portekizli bir kahramana, aşk özlemi öznesine, anlatılıyor bir anlamda bu altüst oluş; deprem sonrası uçakla Marmara'dan kaçışın orgazma benzetilmesi ve daha büyük bir İstanbul depreminin gelip gelmeyeceğinin endişesiyle sonuçlandırılarak.

Her şeyin metafizik, gizemcilik ve içrekçilikle (*esoterism*) açıklanmaya çalışıldığı bu yarı tevekkül, yarı çaresizlik durumunun sunumunda şiirin payına düşenin yüksek boyutta olmadığını söylemek yerinde olur kanısındayım.

Künye: Lâle Müldür, *Güneş Tutulması 1999*, YKY; İstanbul, Ekim 2008, 88 s.

*

Osman Konuk'un (1961) üçüncü şiir kitabı *Beyaz Savunma*'nın ilk bölümünde toplumsal eleştiri, ikinci bölümünde daha çok bireysel dünyadan yola çıkan yine eleştirel gözlem şiirleri var gibi görünüyor. İkiemli, çokgenli bir zihnin tespitleri.

Dindar-laik ayrımı yapılmadan, 21. yy başlarındaki Anadolu insanının yaşama tarzının betimi ve eleştirisi. Eskiden olsa burjuva toplumunun eleştirisi derdik kolayca ve bunu derken de taşı gediğine koyduğumuzu düşünürdük. Göstermelik kuralların, nezaketin ya da toplumsal yaşamın, toplumsal varlık olmanın getirdiği zorunlu davranış kalıplarının eleştirisi. Alaycı, yergici bir yaklaşım, ama kırılganlığı gizleyecek ölçüde de mağrur bir edayla.

Gözlersiz, kulaklarsız birliktelik özlemi. Belki de ölümlü insanların birlikteliğinin imkânsızlığı.

Böyle bir içeriğin doğrudan yansıtılmasıyla, sanki özel bir çaba harcanmadan, istenmeden, yakalanacağı umulmuş kendiliğinden bir şiirsellik ve şiir.

Künye: Osman Konuk, *Beyaz Savunma*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 2009. (54 s.)

*

Cem Yayınevi... Hey gidi günler... İçeriği kadar kapağıyla da bağlandığımız nice edebiyat ürününün; roman, öykü, deneme, şiir kitaplarının yayımlandığı yayınevlerinin en başta geleniydi... Şiirimizin usta adlarına yer vermesiyle buradan çıkan şiir kitaplarının başka bir ağırlığı, değeri olurdu gözümüzde. Ahmed Arif, Behçet Necatigil, Edip Cansever, Turgut Uyar, Ülkü Tamer...

Arife Kalender'in (1954) 9. şiir kitabı *Dil Altı*'nın (2009) buradan çıkması bana bir an o eski günleri, hüzünlü ama güzel yılları çağırırdı...

Kalender, kitaptaki üç bölümün gerekçesini sormam üzerine, "ilk bölümde aşk, ikinci bölümde savaş-ölüm-zaman, son bölümde ise biyografik göndermelerle anılar ve kadın sorunsalı" söz konusu olduğu yanıtını ilettili e-maile. "Bölmemin başka nedeni de kitabı durağanlıktan, tekdüze sayfaya gidişinden kurtarmaktı" ekiyle birlikte.

Ben kitabı dikkatle okumama rağmen sözü edilen ayrımı pek yakalayamadığım için daha önce yaptığım şu özet cümleyi alıyorum:

Çağdaş kadın dünyasının, kadın-erkek geriliminin, cinsiyetçi yaklaşımın, baba-koca-oğul üçgeninin kadına yüklediği yükün, insanlar arasındaki diğer eşitsizlik ve ayrımcı yaklaşımların, platonik ve bildik aşkın, sorunlu İstanbul ve Türkiye manzaralarının, bozulan çevrenin, toplum çoğunluğunun dillendirmekte zorlandığı haksızlıkların, geçen zamanın; içlilikle saldırganlığı bağdaştırıp kaynaştırabilen bir dille dile getirilişi söz konusu kitapta.

Dil Altı'nda en ilgi çeken iki şiir de, "Gülün Gürültüsü"yle "Uykuda Sevilen Oğlanlar".

Künye: Arife Kalender, *Dil Altı*, Cem Yayınevi, İstanbul, Şubat 2009, 72 s.

ORUÇ ARUOBA MI, BAŞO MU?

Gültekin EMRE

Kelebek Düşleri, geldi. Yolumu şaşırđım. Uçamayan bir kelebeğe, doğmayan bir dolunaya, akmayan bir nehre, açmayan bir kiraz ağacına, çiçeklerini özleyen bir şeftaliye döndüm. Sonra Başo mu, Oruç Aruba mı yazdı bu haikuları diye düşünmeye başladım. Hangi haiku Başo'nun, hangisi Aruoba'nın -fark etmiyor aslında- merakımı yendim de tadına öyle vardım bu -birleşik ya da ortak yazılan- haikuların.

Nisan geldi mi haiku damarı, fırcası, kalemi depreşmiş şairlerin -haikucuların. *Kuzeye Giden İnce Yol*'a (1994) -haikunun haritasını belirlemeye mi?- çıkarmış Başo'yla birlikte haikular ve şairleri. Doğanın balını derlemeye, gün doğumunun doğumuna yardım etmeye, Fuji Dağı'nın sisinde kaybolmaya, kelebeklerin peşinde çiçekten çiçeğe konmaya, hayatın özünü kavramaya, ölüme bir adım daha yaklaşmaya... "Kar beklerken / şairler taslarında / şimşek görürler"miş aslında.

Ne Ki Hiç (1997), -Oruç Aruoba'nın- "12 Mart 1993 - 18 Mart 1995" arası, neredeyse günü gününe yazılan kendi haikularından oluşuyordu. O zaman için bir başyapıtı bu; bir başvuru, bizim haiku tarihimize ışık tutan önemli ve titiz bir çalışmaydı- derlemeydi. Haiku geleneğinin tüm ince, ipekten, ses geçiren, 5-7-5 formu ve mevsimler, doğa özellikleri, iç yapıyı -yani anlamı- sonuna kadar sınıksız koruma-haikular, bize, çağdaş Başo'nun yanı başımızda olduğunu göstermişti unutulmaz bir biçimde. "İlk pencereler yandı / ama karanlığa / daha çok var" - "31 Mart '95 / Çiftelavuzlar".

Bir yıl sonra da Başo Haiku'nun (1998) ilk biçimi çıkageldi: Çok doyurucu, tamamlayıcı -hiçbir eksik yanı yok-, öğretici -ders verir gibi değil-, bir ilki gerçekleştirici. "Başo'yla ilk kez Mayıs 1993'te, Stryk'in... derleme / çevirisi aracılığıyla" tanışır Oruç Aruoba ve kalemi "hemen gıdıklan"ır. "bir yandan Başo'yu çevirmeğe, bir yandan da" kendisi haiku yazmaya başlar. Sonra da bu iki "uğraşı"sının "ilk sonuçlarını okur önüne çıkarma ataklığını" gösterir - yukarıda andığımız kitaplarıyla.

Aslında haikuya ilişkin ilk ön bilgileri L. Sami Akalın'ın Japon Şiiri (1962) -tarih ve antoloji- kitabından almıştım. Japon şiirinin ve haikunun geçmişinin, tarihi çerçeve içinde sunulması, sonra -sırasıyla- örneklerle beslenmesi tam bir başvuru kitabı kılınmıştı bu çalışmayı. Öyle ya haiku, "hokku", haikai"... 16. Yüzyılın sonlarına doğru "tanka"dan (kısa şiir) -waka- doğmuş: 5 dizelidir. Hece vezniyle yazılır. 5-7-5-7-7, hece ölçüsü budur. Toplam hece sayısı, 31'dir. Bir "tanka" 12-20 sözcük arasında gider gelir. Haiku'ya gelince, "tanka'nın son iki dizesinin atılmış halidir; haiku. Dizeler önce bir atmosfer oluşturur. Mevsimlerin biriyle (ilk kural) ilgili bir dize açıklığı sağlar. Şair, "şiirine konu olacak olayı, varlığı veya duyguyu yerleştirip sunar" şiirini. (Ayrıca Yılbaşı, Yılsonu, Bahar, Yaz, Güz, Kış.. "bir kuş, bir çiçek, bir ağaç, bir böcek... haikunun kuralını tanımlayan ayrıntılardır.) Şairin işi biter ama hemen okurun duygu ve algı dünyasına çalışmaya başlar. Okurun haiku'yu çözüm, yorumlama çabasıdır bu. Çünkü, haiku, "şiir özellikleri taşıyan bir düzyazı; düzyazı özellikleriyle yazılmış bir şiir biçimidir." Haiku, yani, "Olamayacak olanın olanağını yakalar", "anlamsız olanın anlamını bulur" çıkarır, ortaya koyar.

Oruç Aruoba, Başo'yu, yani "Yaprakmuzu" -mahlası böyle-, 2. basımında hem ilk basımdaki eksiklerden, hatalardan, yanlışlıklardan... arındırır -kurtarır- hem de yeni eklemelerle daha hacimli, doyurucu bir çalışma kotarır. Onun "Giriş"teki "Haiku Üzerine" yazısı yalnızca şiir yazarların değil, şiire ilgi duyanların da belleğinde yer etmesi gereken akıcı, yalın, tarihsel (geleneksel de) içerikli... bilgilerle yoğrulmuştur.

"Gemliğe doğru / Denizi göreceksin / Sakın şaşırma". Orhan Veli'nin bu dört dörtlük haiku'sunu kim unutabilir? Ya Sabahattin Eyüboğlu'nun haiku çevirilerini? - Orhan Veli'yi anarak. Cevat Çapan'ın Başo, Buson, İssan'dan çevirdiği haikuları tadı hâlâ -damağımızda- usumuzda. Enis Batır'un sınıksız "Hai-Kai"lerinin devamını gören var mı? İhsan Üren'in *Japongülü Gibi*'sini -haikular- (1997) anmamak olur mu? Coşkun Yerli'nin *Yağmurun Direnişi*'ndeki (1998) -"Bak Oradan Bize"- haikularını yeniden okuyorum; çarpıyorum! "Geldiği gibi / gitti Bayan Kelebek, / neş'eli, titrek." Sina Akyol'un *Avluda*'sını (1996), Coşkun Yerli'ye ithaf ettiği "Haiku hayranlıkları"nın unutmamam elbette: "Çilekli bahçe / kime göz kırpar, niçin / kırmızı duta?" Serdar Ünver'in dünyasında az mı gezindim, düş kurdum? *Gediz* dergisinin 3. sayısında da bir dizi haiku selamlıyor

okuru, bu da biline. Dilimizin tek ve ilk haiku dergisi, *Haikum*, Haziran / Temmuz 2005'te hayata geçmişti coşkulu bir biçimde. 2. ve 3. sayısını edinemediğim bu dergi ne yazık ki, sürdürülemedi. (Bu sayıda haikuları yer alan şairleri saymama gerek yok burada.) Küçük bir haiku turu oldu bu şiirimizin coğrafyasında.

Sözü, Büyük Gözler'e mi? -yoksa Büyük Tomurcuklar'a mı, Büyük Goncalar'a mı?- getirmek istiyorum. Almanya'da birkaç yıldır yayımlanan 2007 Haiku Yıllığı'na, yani. Bu yıllıktan öğreniyorum Almanya'daki 60 haiku yazar şairin (haijin) 226 haikusunun burada yer aldığını. www.Haiku-Heute.de sitesinde haikuları yayımlanmış şairlerin ürünlerini içeriyor bu yıllık. Böylece Almanca yazılan haikularla Oruç Aruoba'nın dilimize kazandırdığı Başo haikuları arasında, -salıncağında- gidip geliyorum. Oruç'un dili ve çevirileri tartışılmaz - elmas değerinde. Almanca takır tukur geliyor bana şairlerin kelebeklere, günbatımına, güneşin doğumuna, karabataklara, kurbagalara, mevsimlere, kara, sevdalara... dalıp çıkmalarına rağmen. Günlük yaşamdan da izler taşıyor burada yer alan örnekler. "Uzun tren yolculuğu", "Elbise dolabı", "Kanser"... dizelere yerleşip kalmış ama beni sarsıyorlar. Haiku-düzyazı örnekleri de -haikunun oluşum sürecini yorumlayan- şiirin dünyasına geçiş, girişi... gözler önüne sermeye çalışıyor bu anlamlı yıllık. (Şairlere ulaşip çeviri izni alamadığım için dilimize aktarmaya çalışmadım kimi örnekleri.) Yani Almanya'da da epeyce eskiye giden bir haiku yazma geleneği var. Haiku dostları, okurları, şairleri... kalabalık bir yekûn oluşturuyorlar burada da.

Peki Başo ne öneriyor haiku yazarlara -şairlere-, yazacaklara? "Çamı öğrenmek istiyorsan, çama git; sazı öğrenmek istiyorsan da, saza. Bunu yaparken, kendi kendinle uğraşmalarını bir kenara bırakmalısın; yoksa, gidip baktığın konunun üstüne kendini koyar, o zaman da onu öğrenemezsin. Kendin ile konun tek bir şey haline gelirse, şiirin kendiliğinden çıkar ortaya- sen konunun içine yeteri derinlikte girebilmiş, onda gizli duran pırlıtyı görebilmişsen. Şiir ne kadar iyi dile getirilmiş olursa olsun, senin uygun kendilikli değilse- konun ile sen ayrı duruyorsanız- şiirin sahici şiir değil, yalnızca senin özel yapıtın olur." (çev. o. a.) Konuyla ve benlikle sınıksız, iç içe, midye gibi olmayı önerdiği ortada değil mi?

"Haikuda... önemli olan 'ne kadar' ses çıktığı değil, çıkan seslerin ne kadar uyumlu olduğudur". Başo'nun, Oruç Aruoba'ca derlenen "sanat-şiir-haiku" anlayışını sıraladığı, özetlediği başlıklar şöyle (Japoncalarını yazmadan): şairin ve şiirin yapısındaki "incelmilik / incelik"; "şairin yapıtı ile yaşamına ortak olan" "incelmilik beğeni"; günlük yaşamın hay huyundan soyutlanarak yapıtına odaklanmak, "çılgnlık"; abartıdan ve hırslardan uzaklaşarak yalınlaşmak, "önemsiz, küçük şeylerin güzelliğine" varmak; "tek başına / yetinmek"; "soğuk /buzsu" duygulardan kurtulmak; "yalınkat güzelliği" yakalamak, "kuruluk"; "ince ve kırılğan olanın güzelliği"ni bulmak, "tükenmişlik"; gösterişten kaçınmak, "mayhoş / kekre"yi bulmak; "zerafet, incelmilik, çokanlamlılık, karanlık, dinginlik, uçuculuk ve hüznülülük", yani "gizli / örtük" olmak; "yalnızlık"ın hüznünden, çoğul olmanın verimliliğinden yararlanmak...

Oruç Aruoba, Başo'nun haikularını -iki yüz yetmiş beş haikuyu- başka çevirilerle de karşılaştırıyor; rehberini ve beslediği kaynakları geniş tutuyor. Ayrıntılı açıklamaları da ihmal etmiyor, doyurucu yorumlarını da... Örnek mi? İşte: "Kirazın altında- / bahar çorbası / bahar salatası" çevirisinin yorumu, bir başka çeviri versiyonu - "sözdizimine göre:- " Ağacın altında / çorba da salata da / kiraz işte". Yani, örnekte de görüldüğü gibi olabilecek çevirileri de eklemeyi ihmal etmiyor. Sonra Başo'nun yaşamını izleyerek, haiku dönemlerini ele alıyor tarihsel olarak, açıklamalarıyla da zenginleştirerek.

Kelebek Düşleri, geleli beri, ben kendimde değilim sanki. Bir yandan Başo, öte yandan Oruç Aruoba yalnız bırakmıyor beni. Durmadan haiku "muhabbeti" yapıp duruyoruz gece demeden, gündüz demeden, mevsimleri, çiçekleri, denizi, bulutları, sevdalarını, deneylerimizi... de işin içine katıp. "Çıplak dala / karga konmuş bile / güz akşamı". Bu haikunun on bir değişik biçimde yazılışını da tartışıyoruz elbette.

Ömür biter -Başo da ölüyor ve sonra ermişler katında kendisine yer ayrılır- ama haikular bitmez! Oruç Aruoba mı, Başo mu yazmış bu iki yüz yetmiş beş haikuyu? Ne fark eder.

Haiku mu dediniz? "Şiiri dilimizin ucunda bin kez çevirin."

Başo, *Kelebek Düşleri*, Derleyen, Çeviren Oruç Aruoba, Metis Yayınları 2008, 364 sayfa.

İzzet GÖLDELİ

Geleneksel Japon şiirinin yaygın formu haiku kimi ülkelerde olduğu gibi Avustralya'da da kendini denettirme şansını bulmuş, hatta ne kadar barınacağı belli olmasa da küçük bir niş oluşturabilmiştir.

Flannel-flow'rs dancing
To the dawn on the hill-tops...
The Vision of Spring!

Flanel çiçekleri* dansediyor
Tepelerde şafağa kadar...
Baharın imgesi!

Şair Robert Crawford'un ödül kazanan bu haikusu zamanın dergilerinden "Bülten" in (*The Bulletin*) "kırmızı sayfa" sında düzenlenen yarışmada seçilen 12 haikuyla birlikte yayımlanır, 12 Ağustos 1899'da. Politika ve ticaretle ilgili konuların ağırlıkta olduğu derginin edebi bölümünün editörü Alfred Stephens yarışma çağrısında haikunun içinde Avustral-asya'ya (Australasian) göndermede bulunmayı katılma koşulu olarak belirler ve yarışmada en iyi haikuyu yazan yarışmacıya da o günlerin koşullarında bir günlük ortalama çalışma ücreti karşılığı olan 10 şilin ve 6 pens ödeneceğini duyurur.

Bazı edebiyat tarihçilerine bakılırsa Stephens haiku konusundaki ilgisini İngiltere'de yayımlanan *Akademi ve Edebiyat* dergisinin düzenlediği benzer bir haiku yarışması köruklemiş olabilir.

1900'lerin başında basımı 80 bin adete ulaşacak olan dergide Stephens yarışmaya katılanlardan uzun uzun söz etmeyi ve haikunun "hafif", "taze" ve daha çok "sürprizsiz" bittiğini ve yarışmaya katılan çalışmaların kalitelerinin hayal kırıklığı yarattığını da eklemeyi ihmal etmez.

Yarışmayı kazanan şair Crawford içinde ödül kazanan haikusunun da olduğu şiirlerinin ilk bölümünü 1904'te *Lyric Moods: Various Verses* (1904) adıyla yayımlar. Genişletilmiş baskısı da 1909'da yayımlanır. Şair daha sonra 1921'de *Leafy Bliss*'i yayımlar, genişletilmiş ve düzeltilmiş baskısını da 1924'te yapar. İçinde yine ödül kazanan haikusu vardır ama küçük bir değişiklik. Crawford haikunun ilk dizesini değiştirmiştir:

Dizedeki "flanel" çiçeklerinin yerini sümbüller alır ve bu değişiklik ile ülkenin ilk haikusu ayrırcı coğrafi özelliğini yitirmiş olur.

1988'de Brisbane'daki Expo 88 Fuarındaki Japonya Pavyonu vesilesiyle çocuklara yönelik bir haiku yarışması düzenleyen JAL (Japon Havayolları) ülkede bu şiir formuna duyulmuş ama sönmekte olan ilginin yeniden parlamasına neden olur. JAL'ın ilkinin 1964'te ABD de düzenlediği yarışmayı James W. Hackett'ın haikusu kazanmış:

A bitter morning:
sparrows sitting together
without any necks

Kekre bir sabah
yan yana oturuyor serçeler
boyundan yoksun

Queensland eyaletindeki onbinlerce öğrencinin katıldığı yarışmanın değerlendirilmesini Jacqui Murray'le Brisbane'li şairlerden John Knight ve Ross Clark birlikte yaparlar. Bu üçlü daha sonra halka da açılacak olan Paper Wasp (Kâğıt Eşekarısı) adlı haiku grubunu kurarlar ve 1994'te hâlâ yayın hayatına devam eden haiku dergisini yayımlamaya başlarlar.

Toplumsal değerlerin hızla değiştiği, bireyin kendisine meta işlemleri yapılmasına izin verdiği bir dünyada haklı olarak "iktidar" ve

SEVGİNİN DÖNÜŞÜ

Nice bakmış ki sana o
Kör olmuş bin yüzü
Nice öpmemiş gece gündüz özleminden
İşte çatlamıştır yara bere bin dudağı

DAMLA

Seni mi söyler
Karanlıkta kırmızı çiçek
Sevgimle ağarttığım
Bu gökyüzü ne

BULUŞMAK

Yüreği taştan bile olsa kızın
Ben sevdim mi
Çabucak buluşuruz
O taş çağında

ÖYLESİNE SEVMEK

Kızlar öyle karanlıktır ki
Uyanınca
Aydınlatırlar
Beni bile

(Dağlarca'nın Ruhan Ertop'a yazdırdığı yayımlanmamış şiirlerinden.)

"ticari" olmayı reddeden şiirin yıldızının yükselmediğini, ağır ağır insan hayatından çekilmekte olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Bireyin tercihleriyle birlikte şiir mirasını -haiku da bundan payını alacaktır- "yeraltına", "tarih çöplüğüne" belki bir gün yeniden keşfedilmek üzere götürdüğünü söylemek bir anlamda geleceğe umutla bakmak olarak anlaşılmalıdır. Tüketimin başarıya ölçüt olduğu bir dizgede birey kendi sürgününden döndüğünde yeniden keşfedecektir gerekliliğini.

*Flanel çiçeği: Flannel (*Actinotus helianthi*)

Yayın Yönetmeni	: Ramis Dara (Mollagürani Mah. Teker Sok. No: 8, Zemin Kat, Osmangazi-BURSA)	Katkı Payı	: 20 YTL
Yayın Danışmanları	: İhsan Üren, Gültekin Emre, Serdar Ünver, Nahit Kayabaşı.	Posta Çeki	: Ceyhun Erim adına 5742436 numaralı hesap
Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü	: Tülay Elal Muş (Barış Mah. Adalet Sok. : Adaletkent Sitesi H Bl. D: 3 Nilüfer – BURSA)	(Ya da) Banka hesabı	: Ceyhun Erim adına, Finansbank Bursa - Fomara Şubesi, Hesap no:15121799
Yazışma Adresi	: Ramis Dara PK 68 16361 Ulucami – BURSA	Abone ve satış için E-Posta	: cerim66@hotmail.com
E- Posta	: akatalpa@hotmail.com	Baskı	: Akın Erim Mat. Hocaalızaade Cad. 7/27 Setbaşı - Bursa
		Yayın Türü	: Yaygın süreli yayın. ISSN 1305 – 7685

Ocak 2000'de Bursa'da Ramis Dara, Melih Elal, Serdar Ünver, Ali Özçebebi ve arkadaşları tarafından kurulan şiir ve eleştiri ağırlıklı aylık edebiyat dergisi *Akatalpa*, şair ve yazarlarının başışladıkları telifler ve İhsan Üren'in sürekli katkısıyla yayımlanmaktadır.

